

A fény, amely áttöri a sötétség bársonyát

Sturm László: *Az író Karátson Gábor*

Karátson Archívum Könyvek, VI. Budapest, 2024

Karátson Gáborral személyesen egyszer találkoztam. Még 1995-ben Budapesten a Zsidó Múzeum előtt, az Áldozatok és gyilkosok című kiállítás megnyitója után pillantottam meg. Úgy emlékszem, hogy a hűvös, február végi idő ellenére túl lazán, nem a hidegnek megfelelően öltözött, de ez nem zavarta. A tárlat Gedő Ilka és Román György rajzait mutatta be, s a rajzokról a rajzok témájáról kis körben beszélgetett a kiállítás résztvevőivel. Odacsapódtam a barátokkal, és jólesően hallgattam a fejtegetéseket. Próbáltam belehelyezkedni abba a különleges dimenzióba és lételméletbe, ami már akkor is meghatározta az ő személyiségét, művészi-írói-gondolkodói munkásságát.

Ekkor, 1995-ben már olvastam az *Ulrik úr keleti utazása, avagy a zsidó menyasszony* című regényfolyamát (sic!), s most jópofának tűnik, hogy – a számomra ismeretlen – *by Gergő* bejegyzése is megmaradt bennem egy évtizeddel ezelőttről, miszerint: „Karátson persze festő (és Tao Te King- meg Ji King-fordító), és a szövegét is inkább amolyan kiállítás-látogató szemmel érdemes talán elsősre görcső alá venni. Egy festménynek sem kell például balról jobbra szólania valamiről, nem kell minden részletének valami rögtön érthető egészet alkotnia, sőt, hát bizonyos részek épp azért vannak vagy nincsenek, hogy figyelmen kívül hagyhassuk őket, akár” ([https://grundblog.wordpress.com/2013/07/07/egy-cselekmény-nel\(kuli-regenykaratson-gabor-ulrik-ur-keleti-utazasa-avagy-a-zsido-menyasszony/\)](https://grundblog.wordpress.com/2013/07/07/egy-cselekmény-nel(kuli-regenykaratson-gabor-ulrik-ur-keleti-utazasa-avagy-a-zsido-menyasszony/))).

Nos, a Gedő-Román kiállítás idején Karátson Gábornak még nem jelent meg Ji-King kommentárja, de a Tao-te king for-

dítása már igen ismert mű volt, így ez a kötet, illetve a 666 forintba (kissé tovább gondolható összegbe) kerülő 'Ulrik úr' regény erősen foglalkoztatott. S ott kint a betonon, a cigarettázó, diskuráló művészek, filozófusok és Gedő Ilka családtagjai között állva, csak némán figyeltem. Mostanra ihletett meg ez a pillanat.

Sturm László monográfiája megkerülhetetlen és rendkívül fontos mű. Aki szeretne közelebb kerülni Karátson fiatalkori verseihez, vagy az érett gondolkodó Karátson Ji-king, vagy a háromszor is újragondolt Tao-te-king fordításához, örömmel veheti kezébe ezt a kötetet. Hiszen az írói munkásságot taglaló monográfiát megformáló kéz végig simítja az életmű selymes szövetét, illetve a teljes anyag-hosszon, ám meg-megakad a szöttes struktúrát alakító csomóin és a fonálkereszteződéseknél. Sturm könyve teljes képre törekszik, de bepillantást enged a részletekbe is.

Ezen a selymes szöveten meg-megcsillan az a fény, amely – a keleti filozófiai felfogást követve – nem szembenálló ellenpárja, hanem kiegészítője a sötétségnek. Ahogy Sturm írja Karátson is idézve: „Az általa valószínűsített létszerkezetben nem állnak úgy szemben fény és sötét, mint a nyugati világképben, inkább kiegészítik egymást („a sötétség [...] nyugati megrágalmazása olyan katasztrófa, amelyen csak a jánosi gondolat goethei továbbgondolása segít” [uo. II., 781]).” (Sturm: 227) – A belső idézetet lásd a Ji king-kommentárok II. kötetében.

Sőt, Karátson a *ming ji* hexagram kapcsán egy helyütt azt állítja (Ji King II, 783), hogy „perszonalisztikusan kell felfogni”,

vagyis egy *személyes szinten* alapelemként kell gondolnunk a fényre: „*ming* jiben az értelem túlságosan magasra lobbant lángja, ez a földi fény, halálosan megsebezve, a Föld mélyébe visszatér – hogy új erőre kapjon, és egyszer majd, mint később látni fogjuk, a Föld eredendő jóságához is hazataláljon” (uo.). Ennek nyomán fejti ki Karátson, hogy vélekedése szerint Goethe a „fénykultusszal szemben, mintha jin-jang egyensúly mellé, sőt a jin javára való Lao-cei elhajlás mellé állna” (Ji King II, 782). Majd így folytatja: „Bizonyos újabb fizikai elméletek szerint viszont mintha a fénynek valamely ősrobbanása hozta volna létre a fizikai mindenséget; amely aztán, árnyékos természeténél fogva, a szó szoros értelmében nem tudja befogadni az őt létrehozó fényt (Jn 1,5). Lehet, hogy *ming* *ji* és János evangéliuma valóban a világ keletkezésének leírása?” (uo.).

A goethei hivatkozás így hangzik: „*Én része vagyok a résznek, mely minden volt a kezdetekben, / Része a sötétnek, mely a fényt szülte magának, / A büszke fényt, mely most az Anya-Éjtől / Régi méltóságát, a teret elvitatja*” (uo.).

Karátson Gábor mindezeket alapul véve igazából azt állítja, hogy a sötétség erősebb „eleme” a létező (vagy épp nem is létező) valóságnak, mint a fény. S állítását még tovább szubjektíválja Krisztus személynében, akinek a „Föld sírjába való” temetkezését közvetlenül viszonylatba hozza a János 1,5-tel (ld. Ji King II, 781), miszerint „A világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be azt.” De nem elhanyagolható az a tény sem, hogy Karátson itt nem Jézust, hanem Krisztust ír, vagyis a perszónális gondolat mégis inkább univerzális állítás, s akkor válik perszónalissá, mikor a Ji King 782. oldalán lezárja valamelyest ezt a gondolatot: „A fény megsebzése, amelyből egykor a mindenség létrejött, most megismétlődik az emberi történelmen belül (*k'ien* és *k'un* kezdeti katasztrófáját is átértelmezve ezzel)” (Ji King II, 782).

Karátson mint egy vidám, fel-felrebbenő madár egyik összetevőtől ugrik a másik-

hoz, és szárnyaival árnyékot vet a vizsgált elemekre, hogy árnyát felhasználva megérthessük nemcsak a gondolatait, hanem azt is, ahogyan gondolkodik. Szárnyárnyéka ahhoz kell, hogy ne a Nap teljes fénye tükröződjön vissza a szemünkbe, lehetetlenné téve a látást. Mindemellet hihetetlen sebességgel törekszik egyszerre felmutatni mindent, mintha a teljes neurális hálót láttatni szeretné. Krisztológiai fejtegetéstől rebben a környezetvédelemig, Goethétől Csuang-Céig, majd a szubjektivitást előrevetítő fénytantól egyfajta gnosztikus gondolkodásig.

Hasonló módszer ez ahhoz, ahogy hatalmas regényfolyama, az Ulrik úr is íródott. Az általam már idézett *by Gergő* így ír a „sárga” regényről: „*a lassan, néha zaklatottan hömpölygő textus eleven szövevé áll össze*”. S lassan arra is rájövök, hogy vajon miért olyan rikító sárga az Ulrik úr, amelyet szinte nincs kritikus, aki ne jegyezne meg. Nos, talán azért, amit Karátson a Ji King kommentár II. kötetében (783) is ír: „A sárga szín legközelebb áll a fényhez.” Talán ez a látható fény az egyetlen ‘valami’ az univerzumban, ami elvezetheti a gondolkodó embert a kezdetekhez, az éj sötét bársonyához.

Szinte idézetre kínálkozik a magyar költészet egyik ide illő gyöngyszeme – mintha Goethé-t hallanánk – Vörösmarty írja a *Csongor és Tündében*: „*Sötét és semmi voltak: én valék, / Kietlen, csendes, lény nem lakta Éj, / És a világot szültem gyermekül. / Mindenható sugárral a világ / Fölkelt ölemből; megrázkódtatá / A semmiségnek pusztaságait.*”

Mindehhez szép kiegészítésként olvashatjuk a Karátson Gábor válogatott verseihez Benkő Andrea által írt előszó címadó sorát, amely Karátson Gábornak egy piciny töredékes gondolata, ami később „bizonyára a *Ji King* fordításakor keletkezett, a XXX. *A fényragyogás* című hexagramba épült be.” A sor így hangzik: „Fényragyogás, sárga, a jó itt jön világra ...” (*Karátson Gábor válogatott versei*. Karátson Archivum Könyvek, V., 2024, 6.)

Karátson Gábor életművét bárhol is ütik föl, akár költeményeit, akár regényeit vagy a tudományos jellegű írásait-fordításait-kommentárjait olvassuk, villámgyorsan szembesülhetünk azzal, hogy a műfajok ijesztően gyorsan, sokszor az elválaszthatatlanságig összerosódnak. A helyzetet csak nehezítik a képzőművészeti alkotásai. Persze miért is lenne ez másképp. Hiszen ha a személyesség felől közelítünk Karátsonhoz és műveihez, be kell látnunk, az történik, hogy az élő struktúra szintén élő struktúrát kíván létrehozni, a szerző (akár lévinasi értelemben) Önmaga. Folyammá vált és az óceánig hömpölyögve ráel a Másikra.

Sturm László legnagyobb érdeme talán az, hogy képes ebben a zajló folyamatban és végelethetetlen óceánban rendet teremteni, és felfedni, elkülöníteni az egyébként rendületlenül összefolyó részleteket, gondolati tartalmakat. Beszél a korai időkről, költészetről, a regényekről, fordításokról, kommentárokról. Mindezt inkább az életútban előre haladva, időszakokhoz kötve teszi, látva, hogy milyen szétfészülhetetlen ez a szóttes, illetve, hogy a másik metaforát használjam, mennyire szétválaszthatatlanul elkeveredtek ezek az összeömlött vizek.

Sturm László figyelni erre a mindent átjáró személyességre. A kommentárokról írott résznél idézi is a Karátson-féle Tao te king fordítás harmadik kiadásának utószavából a következő gondolatokat: „Olyan iszonyatos félelmeket kellett azonban kiállnom a vízlépcső építkezés miatt, akkoriban buddhista szövegekbe menekültem inkább: háttérbe szorult egy időre a *tao te king*. – Sorsommá vált a vízlépcső-rendszer, az életem egy ellene folytatott, véget nem érő, sziszifuszi küzdelemmé; és aztán rá kellett jönnöm, nem olvastam elég figyelmesen a *tao te kinget*, hiszen a *Víz Könyve az a Könyv*” (Sturm: 213–214).

A bős-nagymarosi vízlépcső kapcsán is megjelenő személyesség (esetenként személyes gyötrődés) lépten-nyomon felmerül Karátsonnál. Rádásul már a korai versei-

ben is fellelhető a személyesről való elgondolkodást megalapozó filozófiai ismeretanyag – sokszor a víz elem jelentőségét és az éjszaka erejét felerősítve.

Sturm László fogalmaz így a monográfia 36. oldalán, idézve Karátson *Pollúció* és a *Mióta?* című költeményeit is: „A *Pollúció* a racionalitás (és ezáltal a szűkkeblű hasznosság) világát mesterségesnek, titoktalannak és zártnak látja: „De a tenger kazettába zárva, / szóval az Óceán megmagyarázva, / ebbe a papundeklidobozba zárva!“. A racionalitásból való kitörési lehetőséget filozófiailag is megalapozza Karátson. Erről így ír Sturm: „A világhoz való új viszony a perszonalista filozófiák szellemét idézi fel a *Mióta?* című versben. A talányos mű megfejtése lehet a „te” és az „ő, az” viszony elkülönítése – utóbbi a tárgyként megragadott, előbbi a párbeszédbe, személyes kapcsolatba vont valóság: „Amióta te. / (És persze addig is, míg ő volt – de / csupán implicite.) / Napkelte után hajnal, délben, este; / az éjszaka valami más – amire / nincs szavunk. A te / épp ezért nem is látható.“ Az igazi valóság titokzatos, teljes, személyes, ezért igyekszik kizárni a hasznosíthatót, átláthatót kereső modern szellem. A leszűkítő „felvilágosodás” ellenpólusaként más versekben is megjelenik hasonló szerepben, a titok és a kozmikuság megújítójaként az éjszaka” (Sturm: 37).

Persze ez a dialogikus gondolkodás is kevereg-kavarog, sokszor úgy ölt magára – még a rímekben is érzékelhetően – kínai jelmezt, illetve stílust, hogy közben nem Buberre vagy Rosenzweigra, hanem inkább Hegelre utal (mindeközben Sturm László szavai szerint felvillan Leonardo és Goethe is): „A *Másfelől*ben Leonardo beszél, de a saját érett műveinek módszerét is felviláglantja Karátson: „Szövőszéken dolgozó asszonyhoz hasonlítom magamat: / innen egy szál, onnan egy szál, ebben lelem örömem. / Módszerem változatlan, / de a szálakért messzebbre nyúlok“. (A szövőszéken dolgozó asszonyhoz prózájában ugyancsak többször visszatér, Goethéig, a kínai

mitológiáig vezeti vissza.) Szintén a mód-
szert kutatja az *Egy szerzőhöz*. A konkrét-
tól eljutni a „jelek és utalások egybeszórt
rendszeréig” kétesnek tűnik, hacsak nem
vetkezi le az ember a modern világ félre-
vezető – egyoldalúvá tett – tudatosságát:
„a MEGFELEDKEZETT átsaphat önma-
gába, azért kell a papír, akkor nem volt
hiába” (Sturm: 37).

Ezen a helyen egy pillanatra érdemes
megállni és emlékezni. Talán 2022-ben
osztotta meg a youtube csatornán a Ka-
rátson Archívum azt a trailert ([https://
www.youtube.com/watch?v=7K6XfP98iXc](https://www.youtube.com/watch?v=7K6XfP98iXc)),
amelyen Kalmár Éva nyilatkozik Karátson
Gáborról. Rendkívül visszafogott és tárgy-
szerű, ámde kedves módon beszél róla.
Kalmár Éva kiemeli azt a filozófiai jelen-
tőséget, amit a víz, illetve a folyók kapnak
a *Tao te king*ben, és azt vallja, hogy ez a filo-
zófiai szerep rokonítható a Karátson Gábor
gondolkodásában felbukkanó filozófiai
meglátásokkal. Lényegesnek, fontosnak,
sok szempontból különlegesnek mondja
Karátson *Tao te king* fordítását. Mindemel-
lett szelíden megjegyzi, hogy a sinológus-
sok közül sokan, főként azok, akik a nyelv-
tudomány felől közelítik meg Karátson
fordítói és kommentátori munkáját, nem
fogadják el feltétlenül a leírt gondolatait.
Ám Kalmár Éva elévülhetetlennek tartja
Karátson sinológiai munkásságán belül
azt, ahogyan a kínai festészet, a kínai fes-
tészeti elmélet, valamint a kínai filozófia
és a kínai klasszikus művek közötti pár-
huzamokra rámutat. Példátlannak mondja
ezt az eredményt még a sinológia tudomá-
nyon belül is. Persze, ahogy kedvesen
megjegyzí: akadnak olyan részek, ame-
lyekről elmondható, hogy fontos össze-
függésekre hívta fel a figyelmet, és van-
nak olyan részek, amelyek nem hozhatók
összefüggésbe egymással.

Erre a különleges érzékenységre, Ka-
rátson Gábor festői munkásságára, illetve
a festészetről írt gondolataira Sturm László
a monográfiában – bár igazából csak a Ka-
rátson írói munkásságáról szól a kötet –
már az első fejezetekben reagál, tudván,

hogy Karátson különleges látásmódja a ké-
sőbbiekben is átjárja, megalapozza az egész
életművet.

Sturm írja Karátson *Miért fest az ember*
műve kapcsán: „A festő a világ – kőben,
virágban... mindenben adott – erővo-
nalait tapogatja le. Ezek szerint rendezí
újra a valóságot a műalkotásokban. Mert
a Goethe szintánán is iskolázott Karátson
számára a színek valóságok: „mindent,
amit észlelünk, valóságnak kell tekinte-
nünk, a színt, a kémiai s elektromos fo-
lyamatokat, a matematikai formulákat:
mindent a maga helyén” (Miért fest, 14.)
A festészet átváltoztatja a világot [...]”
(Sturm: 41).

Van Karátsonnak egy festménye, egy
1960-ban készült portré, amelyen apai
nagyénjét, Aliz nénit ábrázolja. Amel-
lett, hogy nagyon kifejező a portré, el-
gondolkodtató az is, ahogy a felhasznált
színek körbejárják a sárga színpalettát.
Mintha a nap ragyogná át Aliz néni életét
és bőrét, ruháját. S ez a szín később is na-
gyon sok festményét uralja. Talán Kará-
tson ezzel szerte volna az időben is visz-
szahatóan átváltoztatni a világot, mintha
a goethei szintanon (is) nevelkedett Ka-
rátson ezzel kívánta volna a nap, a sötét-
ségben felragyogó fény uralma alá vonni
a jelenkor történelmét és embereit. Ide
tartozónak vélem a Borisz Jelcinnről ké-
szült festményét, de a történelemben jócs-
kán visszahaladva talán ide idézhető a Jé-
zus-ábrázolása, amely a tizenkét éves
gyermeket ábrázolja „a doktorok között”,
sárga fénybe burkolózva, amely az őt kö-
rüllállókra is kiterjed.

Ez az anyaghoz kötődő különleges vi-
szonyulás talán Karátson gyermek-, illetve
ifjúkorában keresendő. Bellák Gábor fo-
galmazott így *Művész és polihisztor: Kará-
tson Gábor* című írásában: „Karátson Gábor
gyermekkorától fogva érdekelte a képző-
művészet. S bár nagyapja, Olgyai Viktor
orientalista, festőművész és grafikus még
évekkel az ő születése előtt meghalt,
Olgyai emléke, valamint a nagyapa hagyatékában maradt keleti metszetek, képek

nagyon mély hatást gyakoroltak rá. Aztán az 1945-ös év minden szempontból fordulatot hozott az életében. Édesanyját a szeme láttára találta el egy lövedék az utcán, s az így félárván maradt tízéves fiút végül a háború után a svájci Brunnenben helyezték el. A svájci hónapok alatt rengeteget rajzolt, festett, s már gyermekkori vázlatfüzeteiben is feltűnik az a minden részletre odafigyelő, de ugyanakkor mégis lényegre törő komponálás, ami a későbbi rajzait is jellemzi majd. Svájcban rendszeresen vittek múzeumokba, s visszaemlékezései szerint ott döbbsent rá arra, hogy „egy képnek anyagi valósága van”. Vagyis a vonalak és színek síkbeli rendszerén túl a festett felület mélysége, plaszticitása, a fakturális hatások a kép addig nem tapasztalt új és reprodukálhatatlan dimenzióit tárják föl.

Sturm László pedig ezekről a rejtett dimenziókról, Karátson művészi látásmódjáról fogalmaz így: „Karátson szemében a festészet (és nyilván tágabban a művészet) története nem egyszerű leltározása az eredményeknek, hanem sorsalakító folyamat: „A XX. század festészete nem az esztétika magánügye, hanem összefügg az emberiség sorsának a változásaival” (A festészet, 6). Az összefüggés pedig kölcsönös. Az adott korszak természetesen kihat a kor művészetére, de a művészet szintén alakítja az emberi tudatot, azon át a történelmet” (Sturm: 40). S hogy Sturm szavai mennyire találóak, ha Karátson életútját felelevenítjük, s hogy mennyire igazak Ancsel Éva szavai is: „Nézz hosszán egy gyerekarra, és látni fogod: ha van sors, hát nagyon korán elkezdődik”, arra akkor derül igazán fény, mikor Bellák Gábor szavait is végigolvassuk:

„Karátson Gábor a gimnáziumi éveiben költőnek és írónak készült, majd egy ideig a bölcsészkar magyar-német szakán folytatta tanulmányait, de az ötvenes évekre jellemző módon »átírányították« a jogi karra: »Folytattam költői kísérleteimet, bizonyos voltam benne, hogy jogász nem leszek. Könnyebben ment, mint hit-

tem volna. Az 1956-os forradalomban való részvételemért először három, másodfokon másfél év börtönre ítélték, az ország összes egyeteméről és főiskolájáról kizártak. Bizonyos voltam abban, hogy magyarul ezentúl csak hazudni lehet, amire nem volt semmi kedvem; szerepe lehetett ennek is abban, hogy szabadulásom után a festészet, a leonardói »néma nyelv« iránti érdeklődésem újraéledt« – írta önéletrajzában.”

A fent idézett Bellák Gábor Karátson Gáborra a polihisztor kifejezést használja, ezzel kapcsolatban talán Karátson válogatott verseinek előszava inkább az irányadó. Benkő Andrea így fogalmaz a mű 11. oldalán: „Nagy a kísértés, hogy polihisztornak nevezzük Karátson Gábort, hiszen oly sok területről van szó, ám ő a polihisztornak éppen a fordítottja. Nem sok területtel foglalkozik, hanem eggyel, amelyet több oldalról közelít meg. Míg a polihisztor több hegyet mászik meg szerteágazó tehetséggel, addig Karátson Gábor egyet és magasat, [...]”

Az olvasó láthatja, hogy visszafele haladtam a Karátson-életműben és igazából a Sturm-monográfiában is. Vissza a kezdetekhez, hogy láthatóvá legyen, honnan villan fel az első szikra, a fény, amely átöri a sötétség bársonyát.

Most egy utolsó kis vargabetűt teszek, mielőtt lezárom a fejtegetéseimet. D. T. Suzuki szép gondolataira hívom fel a figyelmet, aki Karátsonhoz hasonlóan próbálta megláttatni a keleti és nyugati ember szemléletmódja közötti különbséget. Erich Fromm és Daisetz Teitaro Suzuki *Zenbuddhizmus és pszichoanalízis* című kötete kezdődik két vers elemzésével. Az egyik egy Macuo Basho-haiku, a másik Tennysson sorai. Mindkét költemény középpontjában egy egyszerű kis virág áll. Am néhány szírmocskán keresztül megjelenítődik a keleti szemlélődő világlátás és a nyugati tevékeny, elemző ember. Így szólnak a versek:

Basho: „Jobban megnézem – / Nazuna virágzik ott / A sövény alján!” Ebben

a haikuban, ahogy Suzuki írja: a virág „szépsége vívja ki az ember őszinte csodálatát. A költő minden egyes szirmában az élet, a lét mélységes misztériumáról olvas.” Tennysson: „Virág a falrepedésben, / gyökerestül kiteplek én – / kis virág, a kezemben tartalak, / de ha meg tudnám érteni, hogy mi vagy, / gyökerestül-mindenestül, egészen: / Istent meg az embert is érteném.” Suzuki többek között ezt a következtetést vonja le ebből: „Basó hozzá sem ér a nazunához, csupán megnézi, »jobban« megnézi – ez minden, amit csinál. Basó inaktív, szemben Tennysson dinamizmusával. [...] A Kelet néma, a Nyugat ékesszóló.” Suzuki később pedig így folytatja: „A virág azonban nincs tudatában önmagának. Tudattalanságából én ébresztem föl. Tennysson nem veszi ezt észre, amikor kitepi a falhasadékból. Basó észreveszi, amikor a szemérmesen virágzó nazunára néz, amely a vadsövény alján nő. Nem tudom megmondani, hol is van ez a tudattalan. Bennem volna? Vagy a virágban? Talán miközben azt kérdezem, »Hol?«, nincs is sehol. Ha pedig így van, hadd legyenek én benne, és több szó fölösleges.”

Karátson Gábor életében a *nazuna* szemléléséhez és a virág gyökerestől való kitépésének motívumához talán a *Dunában*, a *folyamban* való gyönyörködés, a természettel való eggyé válás lehetősége és ennek kontrasztja, a katasztrófával felérő *bős-nagymarosi* egykori tervezett *vízlépcső* fogható. Karátson költészetében a tudatosság és tudattalan pillanatok megjelenését is tetten lehet érni, ahogy Suzuki elemzéséhez hasonlóan a világra magára is visszahat a tudatosságra való ébredés és a tudattalanba való elmélyülés.

Sturm László fogalmaz így Karátsonról is idézve: „Az életben a tisztánlátás és a szellemi homály időszakai váltják egymást.

A *Kék holdban* a kék és a sárga hold jelképezi a két állapotot. A rákövetkező *Majd* a halál utánra helyezi a Nap – a közvetlen fény – korszakát: „A hegygerincen túl a Nap / majd átölel és befogad, // s körülötted mint templomok / zengenek majd a csillagok.” A további versek a feladatváltalást mint a kapott kegyelmek némi vizsonzását (*Eddig csak kaptál*), az isteni rendhez való emberi hozzájárulást (*Oltalmad alatt*) láttatják. A *János-napi tűz* a megkülönböztetés képességét, illetve érzelmi és tudati kívánatos egységét emeli ki: „Talán sügtál is, / mit kell észrevennem, / mi fontos és mi jelentéktelen [...] Lesz-e valaha bizonyosság? / Tapintható tudat” (Sturm: 38–39).

A cikk elején azt írtam, hogy Sturm László monográfiája megkerülhetetlen és fontos mű azoknak, akik Karátson Gábor munkásságában el szeretnének mélyülni. Valójában elodázhatatlan, hogy elolvassák az irodalom, a művészet, a filozófia, a környezettudatosság iránt érdeklődők. Akik el szeretnének mélyülni ’56 máig ható nemzetformáló eszméinek valódi jelentőségében, akik szembesülni akarnak azzal, hogy mit jelenthet a Föld számára a világ legnagyobb vízerőművének megépítése a Jarlung Cangpón, s hogy mitől szent egy folyó, és aki el kívánja gondolni, hogy az elmében megjelenő eszmék az univerzum(ok) határait jelölő, ám egyben meta- és kvantumfizikai értelemben ki nem mérő membránfelületek felvillanó-el-tűnő jelenségei csupán. Nos, ez talán ma ‘az írástudók felelőssége’: az olvasás és megértés. Az írástudóké, akiknek a jelképe a kabóca a kínai kultúrában, amik-akik nyáron reggeltől egészen naplementéig zengenek, s ahogy leszáll az est bársonya, elcsendesülnek, mert az éjszaka sötét kelmejéhez talán még ők sem tudnak semmit hozzáfűzni.

Pető Zsolt

PETŐ ZSOLT (1970) kritikus, filozófus. Debrecenben él.